

4. Városok, települések és katonai területek problémái

Az egykori Észak-Magyarország vagy Felvidék településfejlődése sajátosan alakult már 1920 előtt is. A terület túlnyomó többsége közép- és magashegység volt, ezeken a területeken elsősorban az aprófalvak domináltak, a városok többsége a kis- és középváros kategóriába tartozott, lakosság számuk – kettő kivételével – 20 ezer fő, sőt többségüknél 10 ezer fő alatt volt.

Pozsony és Kassa azonban a nagy, illetve a közép-nagy kategóriába tartozott: 78 ezer, illetve 44 ezer fős lakosságával. Hasonlóak az arányok jelenleg is, hiszen 2021-ben Pozsony és Kassa népessége 475503, illetve 229040 fő volt, (2021-ben) az összes többi szlovákiai város azonban a százezer fő alatti kategóriában található.

Valójában azonban Pozsony és Kassa adatait azért szükséges sajátos módon kezelni, mert az 1910 utáni népszámlálások többségénél a városrészenkénti adataik is ismertek és ezek a hozzájuk csatolt települések régebbi adataival együttvéve úgy-ahogy összehasonlíthatók és elemezhetők. Jelentős probléma ugyanakkor, hogy időben és térben nem ugyanolyan és ugyanakkora településrészekről van szó – a csehszlovák éra rendszeres közigazgatási átszervezései miatt az adatsorok elemezhetőségéhez egy aránylag részletes ismertetőt kellett összeállítanunk.

Előljáróban azonban egy olyan fogalmat kell tisztáznunk, amely az alábbi ismertetőkből gyakran fog előfordulni. A kataszteri terület (katastrálne územie) Szlovákiában – hasonlóan más országokhoz – az ingatlan-kataszterben területileg pontosan lehatárolt, tulajdonjogilag lezárt és közösen nyilvántartott földterület. Egy település állhat egy kataszteri területből (például Nová Zámky/Érsekújvár), de nagyon gyakran előfordul, hogy a település több kataszteri területből áll, például Dunajská Streda/Dunaszerdahely városa Dunajská Streda, Malé Blahovo/Síkabony és Mliečany/Ollétejed kataszteri területekből áll. Egy kataszteri terület azonban nem lehet több település része.

Pozsony

Pozsony városrészeinek története sajnos nagyon nehezen tekinthető át és néha alig követhető nyomon a rendszeresen megváltozott belső határok miatt. 1848-tól 1930-ig Pozsony 5 városrészből (kerületből) állt. Az 1910-es népszámlálásnál a kerületek bel- és külterületi adatait külön is közölték, mi is így tettünk – Erzsébetvárost kivéve, mert annak teljes területe egy városrész volt a későbbiekben is, Óváros pedig csak belterülettel rendelkezett. Nagy népességű külterülettel (7901 fő) csak Újváros rendelkezett (jelentős részben ipartelepei és az ezek környékén épült lakóházak miatt), a város pedig ekkor még főleg ebbe az ÉK-i irányba terjeszkedett, s kisebb mértékben a Nándorvárosi külterületi részek irányába. (Ugyanakkor Pozsony névvel számon tartott külterületei közül csak kettő, az újvárosi Téglamező és a Dinamitgyár telepe volt 500 fő feletti.)

A hivatalos nevek 1879-1890 között németek, 1890-1919 között németek és magyarok voltak, de az 1921-es népszámlálás idején (pontosabban 1920-tól) a hivatalos nevek már szlovákok voltak, azonban gyakran használták még a német és magyar neveket is. A Habsburg család tagjairól elnevezett kerületeket a csehszlovák éra elején mind átnevezték:

- I. Óváros (Altstadt / Staré Mesto)
- II. Ferdinándváros (Ferdinandstadt / Nándorváros = Vinohrady / Szőlőnegyed)
- III. Ferenc József városa (Franz Josephstadt / Ferencz-József-város = Dunajská Štvrť / Dunaváros),
- IV. Mária Terézia városa (Theresienstadt / Terézváros = Podzámok / Váralja)
- V. Újváros (Neustadt / Nové Mesto / Blumenthal / Virág völgy)

(Terézvárosnak és Ferenc-József-városnak 1910-ben voltak a Dunától délre fekvő alig lakott kis területrészei is: a Károlyvárostól DNy-ra található mocsaras földterületek 1920 után Ausztriához kerültek, a Pozsony és Pozsonyligetfalu közötti részek pedig Csehszlovákiához.)

1930-ban négy új városrészt alakítottak, ezek három régi városrész külterületein alakultak: Vinohrady területén (azaz az egykori Nándorvárosi külterületeken) nyugaton Mlynčeky, keleten pedig Koliba, Újváros külterületén Tehelné Pole (Téglamező) néven és Dunaváros keleti külterületein pedig Ružinov (Rózsaothton).

Károlyfalu (Karlová Ves) valójában Dévény (Devín) része volt 1939-ig, de az 1910-30 közötti etnikai adatait is ismerjük, ezért azokat külön feltüntettük, Dévény adatait pedig ennyivel csökkentettük. Dévény és Pozsonyligetfalu (Petržalka) ugyanis 1939-45 között a Német Birodalom-hoz tartozott, utóbbi a Dunától délre eső pozsonyi

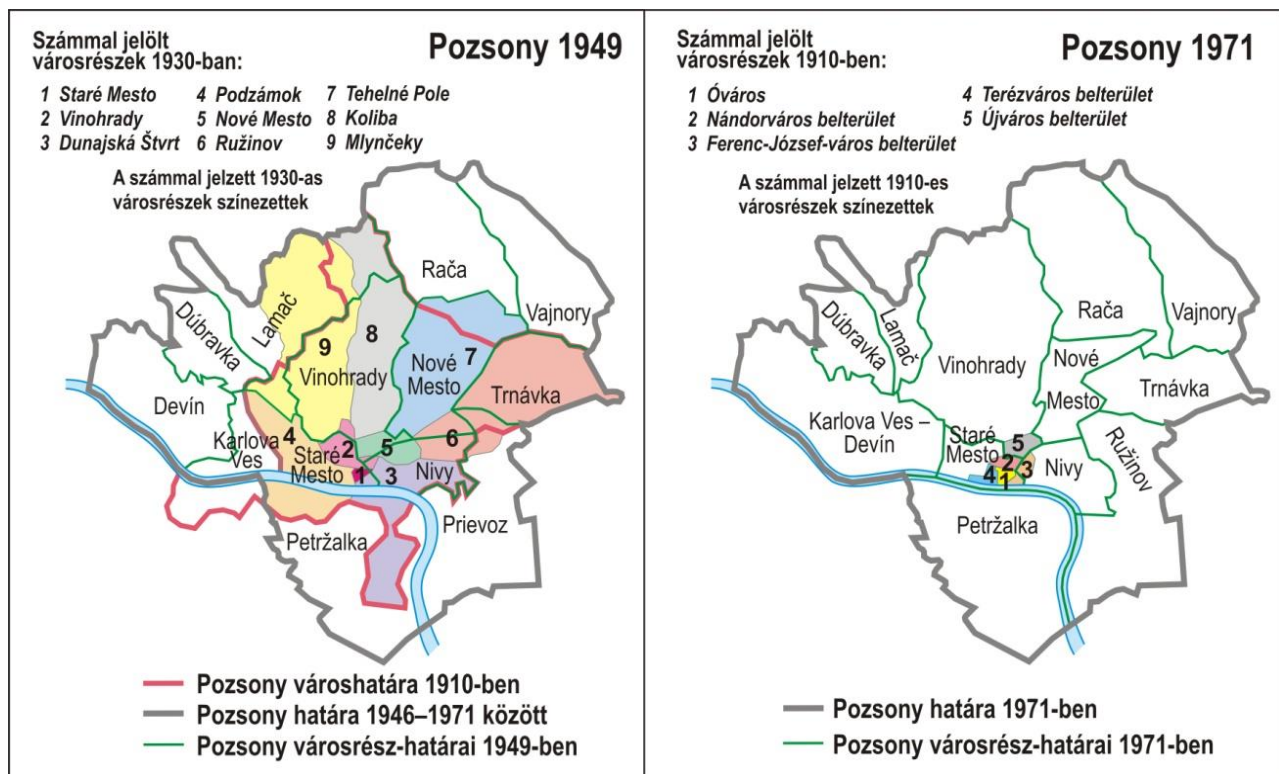
területrészekkel együtt, Károlyfalú azonban Dévényből kiválva Szlovákiánál maradt és 1943-ban Pozsonyhoz csatolták.

Dévény és Pozsonyligetfalú 1946-ban visszakerült Csehszlovákiához és az ekkor Pozsonyhoz csatolt Pozsonyligetfalunál maradtak a Dunától délre eső pozsonyi, dunavárosi és főrévi kis területdarabkák. Főrévet is 1946-ban Pozsonyhoz csatolták és vele együtt Pozsonypüspökítőltől egy jelentős nagyságú lakatlan külterületet, utóbbi részen jött létre a Slovnaft olajipari vállalat központja és legnagyobb ipartelepe. 1946-ban egyébként még Rača, Vajnory, Devín, Dúbravka, és Lamač községeket is Pozsonyhoz csatolták.

A következő 1949-ben végrehajtott átszervezéskor Pozsony területén 13 városrészt alakítottak ki:

I. Staré mesto	VIII. Prievoz
II. Kvetná (volt Nivy)	IX. Dvorník (Vajnory)
III. Vinohrady	X. Rača
IV. Nové mesto	XI. Lamač
V. Trnávka	XII. Dúbravka
VI. Karlova Ves	XIII. Devín
VII. Petržalka	

Ezt a rendszert átmenetileg 1954-ben négy, majd öt nagykerületes rendszerbe szervezték át, azonban 1960-ban visszatértek – sajnos némileg megváltoztatott városrészhatárokkal – az 1949-es városrész felosztásokhoz, majd ekkor Karlova Ves–Devín néven újraegyesítették a két településrészt és 1964-ben a Prievoz városrészt Ružinovhoz csatolták.

Pozsony legnagyobb közigazgatási átszervezése 1971-ben kezdődött, amikor Podunajské Biskupice, Vrakuňa, Záhorská Bystrica, Devínska Nová Ves, Jarovce, Rusovce és Čunovo falvakat Pozsonyhoz csatolták. (Jogilag ezek a változások 1972. január 1-én léptek életbe.)

Ugyanebben az évben Bratislava I - Staré mesto, Bratislava II - Ružinov, Bratislava III - Vinohrady, Bratislava IV - Devín és Bratislava V - Petržalka néven 5 városkerületet hoztak létre, néhány hónappal később ezt a felosztást négy, csak számokkal jelölt városrésztre változtatták: Pozsony I., Pozsony II., Pozsony III. és Pozsony IV. (Petržalka a pozsonyi IV városrészbe került.)

Így 1971 szeptembere óta a következő városrészek maradtak járási jogállással (a BA Bratislava akkori hivatalos rövidítése volt):

Pozsony I: BA-Óváros, BA-Nivy részben, BA-Vinohrady részben;

Pozsony II: BA-Nivy részben, BA-Nové mesto részben, BA-Trnávka részben, BA-Ružinov, BA-Podunajské Biskupice, BA-Vrakuňa;

Pozsony III: BA-Nové mesto részben, BA-Vinohrady részben, BA-Trnávka részben, BA-Rača, BA-Vajnory;

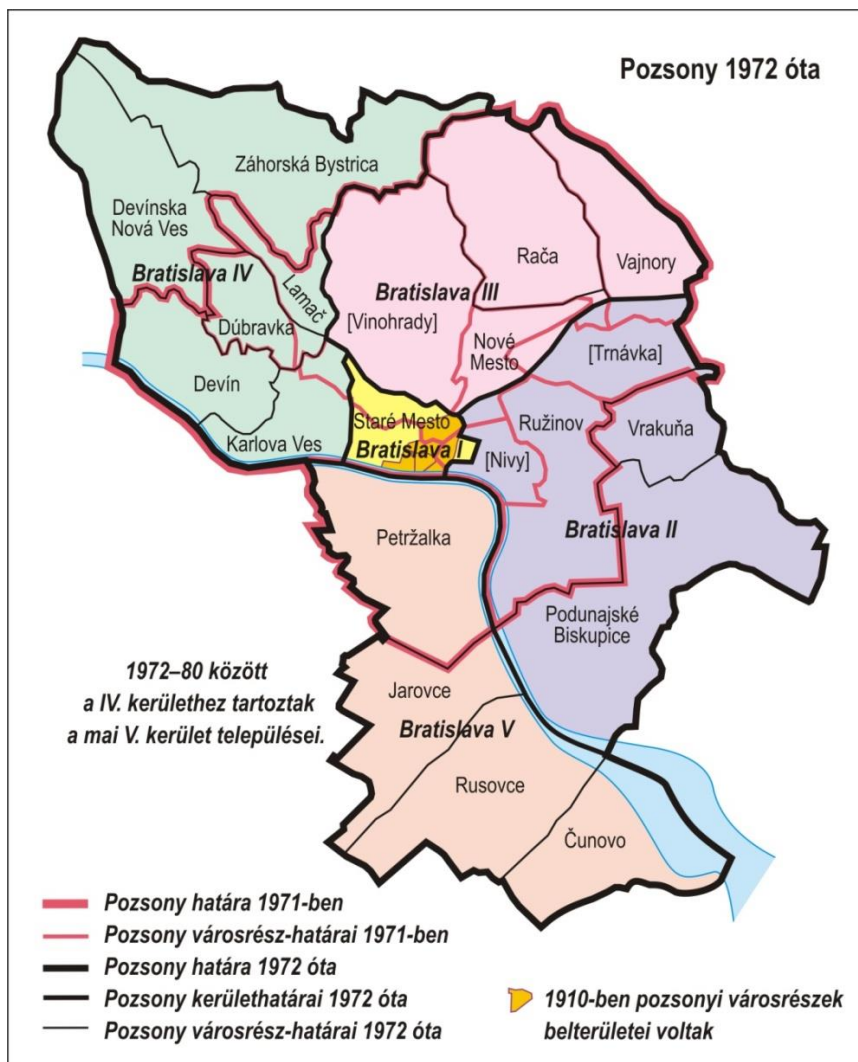
Pozsony IV: BA-Karlova Ves–Devín, BA-Dúbravka, BA-Lamač, BA-Petržalka, BA-Jarovce, BA-Rusovce, Čunovo, BA-Záhorská Bystrica, BA-Devínska Nová Ves;

Pozsony V - Petržalka városrész 1986-ban végleg levált a Pozsony IV. városrészeiről, Létrehozása összefüggött azzal, hogy nagyjából befejeződött az önmagában mintegy 100 ezer lakosú, ezért külön adminisztrációt igénylő Petržalka lakótelep építése.

1990-ben a város egészének és a városrészeknek a jelentősége megnőtt, az öt járás jelentősége csökkent, amelyek már de jure csak államigazgatási járásként léteznek, a Szlovák Köztársaság Fővárosáról szóló törvény nem is említi őket. Jelentős különbségtétel történt továbbá a kataszteri terület és a városrész között - bár a kataszteri területek továbbra is általában megegyeznek a városrészekkel, de a Ružinov+Nivy+Trnávka, valamint a Nové mesto+Vinohrady kataszteri területek azóta két városrészet alkotnak.

Ma Pozsonyban 17 önkormányzattal rendelkező városrész található, amelyek – Kassához hasonlóan – Pozsony városi önkormányzatába összesen 45 főt delegálhatnak.

Vegyük ezeket sorra a központból kifelé haladva - a járások sorrendjében.

I. Staré mesto (Óváros): A mai Óváros területe a 20. század eleji Pozsony lakott területének túlnyomó többségét szinte utcai pontossággal magában foglalja: a teljes egykori Óvárost, Terézvárost és a többi három

városrész (Nándorváros, Ferenc Józsefváros, Újváros) belterületeit, s mi ide számítottuk a teljes 1910-es katonai népességet is.

II. Ružinov (Rózsavölgy): Talán ennek városrésznek a története a legérdekesebb és a legbonyolultabb. Dunaváros 172 fős külterülete 1910-ben Malomliget (szlovákul Mlynky, majd Kvetná) néven volt ismert. Ennek ÉK-i részén a Kis-Duna holtágánál volt Rózsasziget kis településrész, amely az 1920-as években elkezdett kiépülni és 1930-ban az egész egykori dunavárosi külterületet Ružinov (Rózsaothton, Rózsavölgy) néven önálló városrésznek nyilvánították. Ezt követően kezdett el gyors ütemben kiépülni a belvároshoz közeli rész is (Mlynky vagy Kvetná), ezt a területet 1949-ben már Nivy néven külön tartották nyilván, s ennek csak egy kis ÉK-i szeglete volt Sary Ružinov. Főrév (Prievoz) német lakosságát elűzték és északi lakatlan részein négy új összesen 80 ezer fős lakótelepet építettek 1960-68 között és ezt az egész területrészt a részben itt, részben pedig mellette található Ružinov-ról nevezték el 1964-ben, Prievoz akkor már falunagyságú területét pedig teljesen beolvasztották Ružinovba.

Nívy 1990 óta már csak Ružinov kataszteri területe, Pozsony közintézményeinek jelentős része itt található.

Trnávka is 1990 óta már csak Ružinov kataszteri területe. Még az első világháború után, különösen 1924 után bővült tovább érrefelé a kerület, amikor magában Pozsonyban is lakáshiány volt – az időben Dornkappel néven külterület volt a város szélén 1928-ban 1300 lakossal, majd 1938-ban 6000 fővel, s valószínűleg ma sem laknak itt többen.

Vrakuňa (Vereknye) kis falu volt 1971-ig, akkor Pozsonyhoz csatolták, ma a II. kerület egyik városrésze. Az 1973-81 közötti 3000 lakásos lakótelepépítési program következtében lakossága tízszeresére nőtt.

Podunajské Biskupice (Pozsonypüspöki) is városrész a II. kerületben. Még 1941-ben Komárov-ot (Szunyogdit) hozzácsatolták, együtt kerültek Pozsonyhoz 1971-ben. A panelprogram keretében 1973-81 között itt is közel 3000 lakás épült.

III. Nové Mesto (Újváros): a kerület legnagyobb településrésze és névadója nem ugyanaz, mint az 1945 előtti városrész. Annak belterülete és népesebb része ma az Óvároshoz tartozik, a külterületi részein (Virágvölgy/Kvetná dolina, Téglamező/Tehelné Pole, Dinamitgyár környéke) alakult meg, 1930-ban már Téglamező/Tehelné Pole néven volt városrész. 1921-ben a régi Újváros népességének kb. harmada (10-12 ezer fő) lakott ezen a területen, adatait 1970-ig Vinohradyval együtt közölték, de utána önálló városrész lett. Vinohrady (Szőlőnegyed) eredetileg a Nándorváros külterületein (Koliba, Mlynčeky, Kramáre stb.) alakult és az egész észak-pozsonyi rész adatait gyakran ezen a néven publikálták, 1990-től már csak kataszteri terület

Rača (Récese) és Vajnory (Pozsonyszőlős) 1946-ban kerültek Pozsonyhoz, ma városrészek, bár Vajnory eléggé megőrizte falusi jellegét. A belvároshoz közelebbi Rača azonban nem kerülhette el a panelosítást: 1952-69 között három ütemben több, mint ötezer lakótelepi lakást építettek ide.

IV. Karlova Ves (Károlyfalú): az egykori község viharos történetét már felvázoltuk, mára meglehetősen összeépült a belvárossal, 1979-95 között ide is építettek egy 5,5 ezer lakásos lakótelepet.

Devín (Dévény) a szlovák főváros talán egyetlen régi kisvárosi hangulatú városrésze, főbb eseménytörténetét ismertettük, legendás vára a történelmi Magyarország nyugati kapuja volt.

Devínska Nová Ves (Dévényújfalú) városrész egykori szépségét az 1982-89 között épült négyezer lakásos házgyári lakótelepe (borzalmas betondzsungel!) és az ipari üzemek (autógyárak) ipari látványa váltotta fel.

Dúbravka (Pozsonyhidegkút) az egykori hegyvidéki faluból egy 12 ezer lakásos szocialista alvóvárost alkottak 1966-85 között, ma városrész.

Lamač (Lamac) hegyvidéki települését szintén megajándékozták egy 1974-88 között épített néhány ezer lakásos lakóteleppel, ma városrész.

Záhorská Bystrica (Pozsonybeszterce) máig megőrizte igazi hegyvidéki falu hangulatát, bár ma városrész.

V. Petržalka (Pozsonyligetfalú): viharos történetének egy részét 1945-ig ismertettük, de kiegészítenénk azzal, hogy a világháború idején német kényszermunkatábor működött itt, majd 1946-ban a szlovákiai németek és magyarok legnagyobb internálótáborát is itt építették fel: a németeket kitelepítették Németországba, a magyarok

nagy részét pedig Magyarországra. Az 1940-es évek végéig több száz zsidó, szlovák, magyar és német meggyilkolt tetemét exhumálták. 1949-ben idekerültek Pozsony Dunától délre eső kis mocsaras, ligetes területrészei is.

A következő sorscsapás akkor érte Ligetfalut, amikor kitalálták, hogy ide építsék fel Európa legnagyobb házigyári elemekből épülő lakótelepét. A több száz pályázatból a pártvezetők természetesen egy cseh tervet fogadtak el és 1973-89 között felépítettek egy 50 ezer lakásos lakótelep komplexumot 120 ezer ember számára, bár a városrész lakossága ma már csak 100 ezer körüli.

Čunovo (Dunacsún), Rusovce (Oroszvár) és Jarovce (Horvátjářfalu) városrészek a párizsi békeszerződés alapján kerültek 1947-ben Csehszlovákiához, s 1971-ben Pozsonyhoz és máig megőrizték külvárosi jellegüket.

Feltétlenül szükségesnek tartottuk ezeket az információkat – talán helyenként hosszasan, de reméljük hasznosan – ismertetni, mert az adatokat különben szinte lehetetlen lenne értelmezni és kiértékelni, továbbá a látszólagos adathiányokat és ellentmondásokat feloldani és megérteni. Emiatt részleteztük az elmúlt fél évszázad pozsonyi lakótelepi építéscsúszását is, mert ezek az információk is segítséget jelenthetnek az alábbi táblázat kiértékeléséhez. Ez a városrészek és települések népszámlálási lakosságadatait tartalmazza, s az összefüggések megértését talán szintén elősegítik.

Magyar név	Régi magyar név	Szlovák név	Német név		1910	1921	1930	1970	1980	1990	2001	2011	2021
Pozsony		Bratislava	Preßburg		78223	93189	123844	305932	380259	442197	428672	411228	475503
Óváros	Óváros	Staré Mesto	Altstadt	I	8446	9435	8477	79316	59547	49018	44798	38655	46080
Pozsony katonai				I	4764								
Terézváros (bel- és kült.)	Váralja	Podzámok	Theresienstadt	I	13156	13263	17158						
Nándorváros belt.	Szőlőnegyed	Vinohrady (rég)	Ferdinandstadt	I	11139	14419	20191						
Ferenc-József-város belt.	Dunaváros	Dunajská Štvrt	Franz Josephstadt	I	11851	15942	19628						
Újváros (rég)		Nové Mesto (rég)	Neustadt	I	19177	40130	24190						
Újváros	Újv. (rég) kült., Virág völgy	Nové Mesto, Kvetná dolina	Blumenthal	III	7901		13582		36566	40317	37418	36314	44458
Nándorváros kült.	Szőlőnegyed	Vinohrady	Weingerbe	III	1384			75192	18177				
	Szalmakunyhó	Koliba	Strohütte	III			10080						
	Malmok (Őrlők)	Mlynčeky	Mühltal	III			4086						
Récse		Rača	Ratzersdorf	III	4595	4733	6164		14277	20784	20172	19679	25733
Pozsonyszőlős		Vajnory	Weinern	III	1863	1994	2608		3551	3384	3828	5053	6079
Ferenc-József-város kült.	Rózsasóthton, Ruzsinó	Ružinov	Rosenheim	II	405		6452	97250	78372	73131	70004	68574	81004
Főrév		Prievoz	Oberufer	II	1301	1524	4457						
	Malomliget	Nívy	Mühlau	II					24829				
	Dornkappel	Trnávka	Dornkappel	II					7540				
Pozsonypüspöki		Podunajské Biskupice	Bischdorf	II	2148	2439	3108	7721	7190	21087	19749	20611	23464
Szunyogdi		Komárov	Muckendorf	II	532	615	719						
Vereknye		Vrakuňa	Fragendorf	II	742	787	958	2275	1914	18201	18386	19177	20711
Dévény		Devín	Theben	IV	1573	1332	1402	19634	1226	771	884	1096	1912
Dévényújfalú		Devínska Nová Ves	Theben-Neudorf	IV	2817	2785	3557	4425	4051	15223	15502	15612	17153
Pozsonyhidegkút		Dúbravka	Kaltenbrunn	IV	876	888	1074		40213	37442	35199	32607	36206
Károlyfalú		Karlova Ves	Karlsdorf	IV	490	642	963		20723	22154	32843	32650	35644
Lamac		Lamač	Blumenau	IV	1381	1380	1800		7058	7004	6544	6670	7789
Pozsonybeszterce	Beszterce	Záhorská Bystrica	Bisternitz	IV	2271	2147	2277	2536	2335	1731	2086	3395	6541
Dunacsún		Čunovo	Sarnsdorf	V	688	650	687	700	751	816	911	1010	1635
Horvátjářfalu		Jarovce	Kroatisch-Jahrdorf	V	647	793	845	1004	1121	1124	1199	1438	2706
Pozsonyligetfalú		Petržalka	Engerau	V	2947	4282	14164	14056	48755	128251	117227	105842	114000
Oroszvár		Rusovce	Karlbürg	V	1802	2021	1678	1823	2063	1759	1922	2845	4388

Kassa

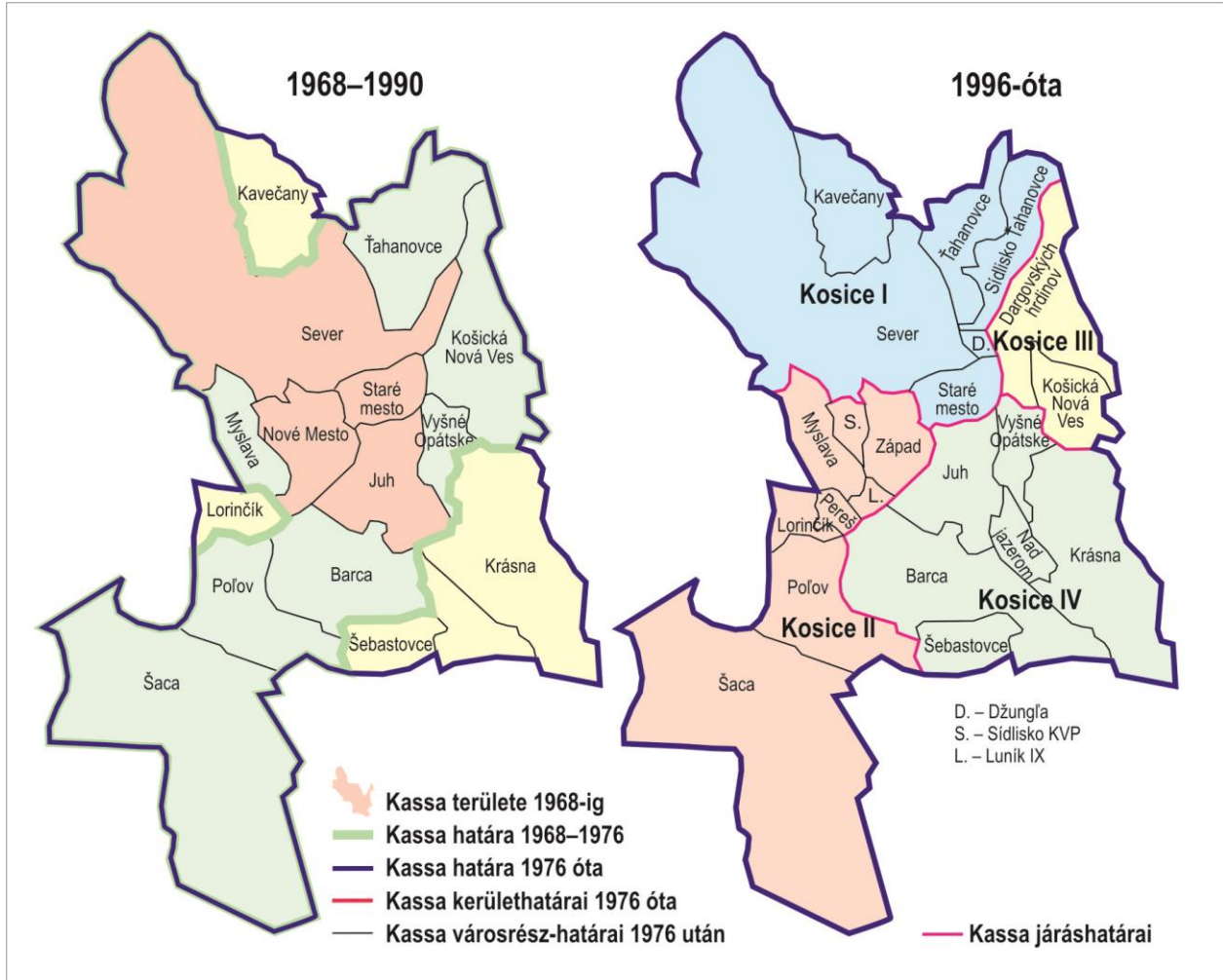
A helyzet ennél a városnál viszonylag könnyebben áttekinthető 1976-ig, de utána egy kicsit megbonyolították.

Az 1910-es magyar népszámlálásnál közölték a kerületek, azaz a városrészek (Belváros, Erzsébetváros, Józsefváros, Ferencváros, Táborváros és Újváros) anyanyelvi és vallási részadatait is, valamint a külterületek összesített 1461 fős adatsorát. Az akkori kerületek gyakorlatilag teljes egészében a mai Óváros (Staré Mesto) területén találhatóak, kivéve délen az egykori Erzsébetvárost, mert az ma Juh része.

Ugyanakkor a külterületi népesség túlnyomó többsége a Nové Mesto (ma Západ), Sever és Juh városrészek területén lakhatott, az egyenként nem pontosan azonosítható párszáz fős lakosságrészek szétosztásának becslésével azonban nem próbálkoztunk. Az egyszerűség kedvéért Erzsébetváros teljes adatát Juh-nál, a külterületi adatsort Nové Mesto-nál, a többi 5 városrész teljes 1910-es lakosságadatait összegezve – a szlovákiai kutatók gyakorlatát követve – az Óvárosnál tüntettük fel. Az 1921-es, 1930-as és 1941-es városrészenkénti adatokat nem tették közzé.

A következő népszámlálás, amelynek városrészenkénti etnikai adatait ismerjük 1970-ben volt, de előtte 1968-ban Kassa területét és népességszámát jelentősen megnövelték 7 település hozzácsatolásával, s Šacával együtt Veľká Ida (Nagyida) egykori jelentős nagyságú lakatlan külterülete is idekerült, mert ott épült fel a hatvanas évek elején a Kelet-szlovákiai vasmű. Az 1976-os átszervezésnél újabb 4 települést csatoltak a városhoz, a régi Kassát pedig négy városrésztre osztották: Staré Mesto (Óváros), Sever (Észak), Nové Mesto (Újváros) és Juh (Dél).

A 22 mai városrész – néhány településrész (azaz kataszteri terület) városrészévé előléptetésével – 1990-re véglegesen kialakult, ezek ma mind részleges önállósággal és helyi önkormányzattal rendelkeznek és a Kassa városi közgyűlésbe (a lakosságárányokat figyelembe véve) összesen 45 főt delegálhatnak. Szlovákia 1996-os közigazgatási átszervezésekor ezeket a városrészeket 4 járásba sorolták be.

A városrészek lakosságszámának változásait egy táblázatban feltüntettük, ebben egyébként a régebbi városrészekből kivált új városrészek adatai is jól nyomon követhetők. Utóbbiak előzmény nélküli jelentős lakosságszámmal történt felbukkanása az óriási lakótelepek építésének következménye.

Magyar név	Szlovák név	Járás 2021	1910	1921	1930	1941	1970	1980	1990	2001	2011	2021
Kassa	Košice	Košice-mesto	44211	52898	70117	66981	144445	202368	235160	236093	240433	229040
Óváros	Staré Mesto	Košice I	34521				32267	30362	24264	22171	20592	20133
Észak	Sever	Košice I					29225	27013	21926	20309	20368	19123
Dzsungel	Džungľa	Košice I							331	453	671	750
Kavocsán	Kavečany	Košice I	870	809	581	1014	1098	1100	915	1010	1180	1346
Hernádtihany	Ťahanovce	Košice I	1668	1588	2093	1951	2538	2168	1425	1797	2406	2238
Tihanyi lakótelep	Sídľisko Ťahanovce	Košice I							13433	22522	23250	20863
Szentlőrincke	Lorinčík	Košice II	137	146	178	307	321	306	312	361	441	883
Miszlóka	Myslava	Košice II	1230	1322	1523	1683	2293	2180	1603	1616	1997	2545
Lunik IX	Luník IX	Košice II							2439	4241	6032	7037
Nyugat, Terasz	Západ (1970-80: Nové Mesto)	Košice II	1461				44728	48322	43384	40870	40599	37738
Peres	Pereš	Košice II							616	990	1553	2079
KVP lakótelep	Sídľisko KVP	Košice II							26958	25933	25335	22241
Pólyi	Poľov	Košice II	550	601	634	703	936	1005	1009	1072	1107	1192
Saca	Šaca	Košice II	571	581	652	1184	3935	4240	3991	4767	5612	5722
Buzinka	Buzinka Košická	Košice II	423	470	468							
Kassaújfalú	Ves	Košice III	1215	1167	1367	1418	1930	19985	1887	2259	2571	2901
Dargói Hősök lakótelep	Dargovských hrdinov	Košice III							29877	28486	27477	25234
Bárca	Barca	Košice IV	1330	1359	1673	1856	2649	2486	2647	3054	3361	3692
Széplak	Krásna	Košice IV	1064	1044	1256	2014	3158	3286	3161	3452	4420	5895
Széplakapáti	Opátka	Košice IV	397	449	506							
Tóvárosi lakótelep	Nad Jazerom	Košice IV							27192	25132	25702	22686
Zsebes	Šebastovce	Košice IV	354	349	386	395	533	561	527	584	663	770
Szilvásapáti	Vyšné Opátske	Košice IV	311	280	368	349	421		1336	1453	1629	2633
Dél	Juh	Košice IV	8229				23523	59354	25927	23561	23467	21339

A Wikipedia kassai városrészeinek szócikkei részletesen ismertetik a városrészek (és lakótelepek) történetét, itt most csak annyit jegyzünk meg: az 1960-as évek elejétől az 1990-es évek közepéig folyamatosan épültek a több tízezer lakost befogadó lakótelepek, az elsők Nové Mesto (ma Západ) területén (KVP, a kilenc Luník), majd az Óvárost körülölelő területeken a többi.

A két térkép és a táblázat alapján jól látható, hogy ezek a lakótelepek mely 1976 előtti városrészek területén épültek fel, a Nad Jazerom az egyetlen, amelyik bár két városrész határán épült, de 1980-ban lakosságát még Juh adataihoz számították.

Községegyesítések, szétválások

A 19. század végétől a községegyesítések egyre gyakoribbá váltak, s ez a folyamat az 1950-es években még jobban felerősödött. Rendszeressé váltak a községegyesítések vagy településrész átcsatolások, majd később ezek visszacsinálása, a középvárosok nagyvárosokká fejlesztésénél különösen.

Valójában ez Európában szinte mindenhol egy természetes folyamat volt, de Csehszlovákiában ezeknek változásoknak a száma kiemelkedően magas volt – gyakorlatilag szinte alig volt követhető és nem is mindig volt hasznos vagy eredményes, ezért aztán jelentős számban állították vissza a régebbi állapotot.

Pozsony és Kassa esetéhez hasonlóan számos további városhoz is rengeteg települést csatoltak hozzá, hogy új "szocialista" ipar-és nagyvárosokat hozzanak létre. Szlovákia függetlenné válása után azonban ezekből számos település kivált és újra önálló lett. Az ilyen jellegű változásokhoz három olyan példa, amelyeknél 1950-ben még 20 ezer fő körüli települések néhány évtized alatt közel százezresre növekedtek:

- Nyitra (Nitra) városához (1950-ben 22 ezer lakos) 1960-76 között 11 községet csatoltak, ebből 3 kivált 1990 után;

- Besztercebányához (Banská Bystrica 1950-ben 14 ezer lakos) 1966-79 között 18 községet csatoltak, ebből 5 kivált 1990 után;

- Zsolnához (Žilina 1950-ben 26 ezer lakos) 1949-80 között 18 községet csatoltak, ebből 5 kivált 1990 után.

Szlovákia területén közel kétezer (!) községet érintettek az összevonások, szétválások, területrés átcsatolások. Emiatt az Adatbázisban a Megjegyzés oszlopban például a Nyitrához csatolt (és esetleg később kivált) községeknél ezek az információk kifertek, de Nyitránál már nem, oda csak az érdekelt változások számai és időpontjai fértek ki. Ezt a gyakorlatot követtük számos más település estében is.

Egyéb községváltozások, települések megszüntetése, víztározók

Szlovákiában meglehetősen sok település szűnt meg - elsősorban a "szocialista iparosítás" melléktermékeként, a legtöbb víztárolók építése következtében, ezek közül néhány nagyobb változást okozó víztározókat nagyon tömören bemutatjuk, már csak a megszünt települések hosszú sor miatt is.

Talán a **Sztarinai-víztározó** (vodná nádrž Starina) a legismertebb, legfontosabb, de legtöbb vitát is kiváltott, építése 1981-ben kezdődött el a Ciroka (Cirochou) folyón. Ez az ivóvízforrás azért volt nagyon fontos, mert szinte egész Kelet-Szlovákiát ma is innen látják el ivóvízzel, s ez ma Szlovákia legnagyobb víztározója (362 millió m³). A felduzzasztáskor az ivóvízbázis védelme miatt 7 község (Ostrožnica, Smolník, Veľká Poľana, Starina, Dara, Ruské und Zvala) teljes lakosságát (összesen mintegy 3500 embert) kitelepítették és területüket Takcsány (Stakčín) községhez csatolták. A község területe ezzel szinte járás méretűre: 168 km²-re, azaz kb. négyszeresére nőtt.

A **Szentmária-víztározó** (Liptovská Mara – "Liptói tenger") Liptószentmiklós mellett 1970-1975 között épült a Vág folyón, a vízmennyiséget nézve, ez a 2. legnagyobb víztározó Szlovákiában (360 millió m³). Az építkezés során 13 települést elöntött a víz, ebből 12 teljesen (Čemice, Demčín, Liptovská Mara, Nižné Dechtáre, Paludza, Parížovce, Ráztoky, Sestrč, Sokolče, Vrbie, Vyšné Dechtáre, Liptovský Bukovina) eltűnt, Liptovská Sielnica-t pedig északabbra költöztették. Összesen több mint 4000 lakost telepítettek át.

A **Széles-tó** (Zemplínska Šírava) Nagymihályi mellett a Laborc (Laborec) folyó felduzzasztásával épült 1961–1965 között, térfogatát tekintve (334 millió m³) Szlovákia 3. legnagyobb víztározója – a vizet elsősorban ipari és mezőgazdasági célokra használják. Ebben az esetben jelentősen nem bolygatták meg az itteniek életét, s a 30-33 km² területű tó a kevés fürdőtavak egyike Kelet-Szlovákiában, emellett számos vízi sportolási lehetőséget kínál, és a helyi turizmus központjává vált.

Az **Árvai-víztározó** (Oravská priehrada) Namestovo mellett épült az Árva (Orava) folyón 1948-54 között és ehhez Slanica, Osada, Hámre, Lavkovo, Ústie települések lakosságát áttelepítették, az épületeket pedig ledózerolták.

A **Nagy-Domása-víztározó** (vodná nádrž Veľká Domaša) az Ondva (Ondava) folyó elzárásával épült a névadó falu területén, de víz alá kerültek még Dobrá nad Ondavou, Trepec, Kelča, Valkov és Petejovce falvak és környékük.

A **Vágkirályfai-víztározó** (vodná nádrž Kráľová) a Vág folyón déli szakaszán 1985-ben épült, elsősorban árvédelmi célból, számos sportolási és kikapcsolódási lehetőséggel: fürdés, szörfözés, vitorlázás, vízisízés, horgászat.

A **Körtvélyesi-víztározó** (vodné dielo Gabčíkovo) a bösi erőmű feletti felduzzasztott mesterséges tó neve. Létrehozása az egész Csallóköz életét jelentősen megváltoztatta, bár jelentős népesség mozgásokat és települések megszűnését nem eredményezte.

Katonai területek

Csehszlovákia hadiipara megalakulásakor már jelentős volt, a Felvidék egyes szinte lakatlan területein pedig az azt megelőző fél évszázadban a Monarchia haderői gyakran hadgyakorlatokat tartottak. A szocialista Csehszlovákia 1950 körül 4 katonai körzet létrehozását határozta el. Ezek területeit gyakorlatilag kivették az általános közigazgatási rendszerből és külön honvédelmi irányítás alá rendelték, de ennek végrehajtása néha évtizedekig tartott. A függetlenné vált Szlovákia négy katonai területet örökölt, ezek közül három (Záhorie, Lešť és Valaškovce) helyzetét megtartásuk mellett rendezték, a negyedik Javorinát felszámolták.

Záhorie (Erdőhát) és **Valaškovce** (Pásztorhegy) katonai körzetek (*vojenský obvod*) erdeibe hadgyakorlat, kiképzés idején tilos belépni, egyébként saját felelősségre szabadon látogathatók. A katonai területek nem tipikus túraövezetek, nagyobb az aknaveszély, mert a második világháborút követően nem teljesen aknamentesítették őket.

Valaškovce (Pásztorhegy) katonai körzet Kelet-Szlovákiában, a Homonnai járásban. Valaškovce katonai körzet területileg megegyezik a Kamenica nad Cirochou katonai gyakorlóterülettel. A terület a Vihorlátban található, területe 119,2 km². 85%-a erdős, tengerszint feletti magassága 1076 m. Valaškovce eredetileg falu volt, 1937-ben kormányhatározat alapján a falut kiürítették, mivel területét katonai célokra kívánták igénybe venni. Lakóinak Homonnán házakat építettek. Az épületeket lerombolták, csak a templomot hagyták meg, de az idők során az is súlyosan leromlott állapotba került. Jogilag 1952. február 1-jén nyilvánították a területet katonai körzetté, amely magában foglalja Valaškovce teljes területét és 13 másik település kataszteri területeinek egy részét. A katonai telepet ma is aktívan használják, a közeljövőben nem tervezik bezárását. A rendszerváltás után, 1997-ben a templomot renoválták és néhány helyi származású lakos visszatérhetett a településre.

Lešť (Lest) katonai körzet a Javorie (Jávoros) hegység déli részén található, 145,6 km²-en terül el Zólyomtól mintegy 30 km-re dél-délkeletre. Már 1923-tól működött itt egy katonai kiképzőközpont, majd 1950-ben hozzácsatolták Turie Pole (Túrmező) községet és megalapították a mai katonai területet. A civil lakosságot szinte teljes egészében kitelepítették, népessége folyamatosan csökkent, mára már 30 fő alatti. Az 1969–1991 közötti időszakban szovjet csapatok állomásoztak ezen a területen, azóta gyakran hadgyakorlatok, katonai kiképzések, összejövetelek helyszíne.

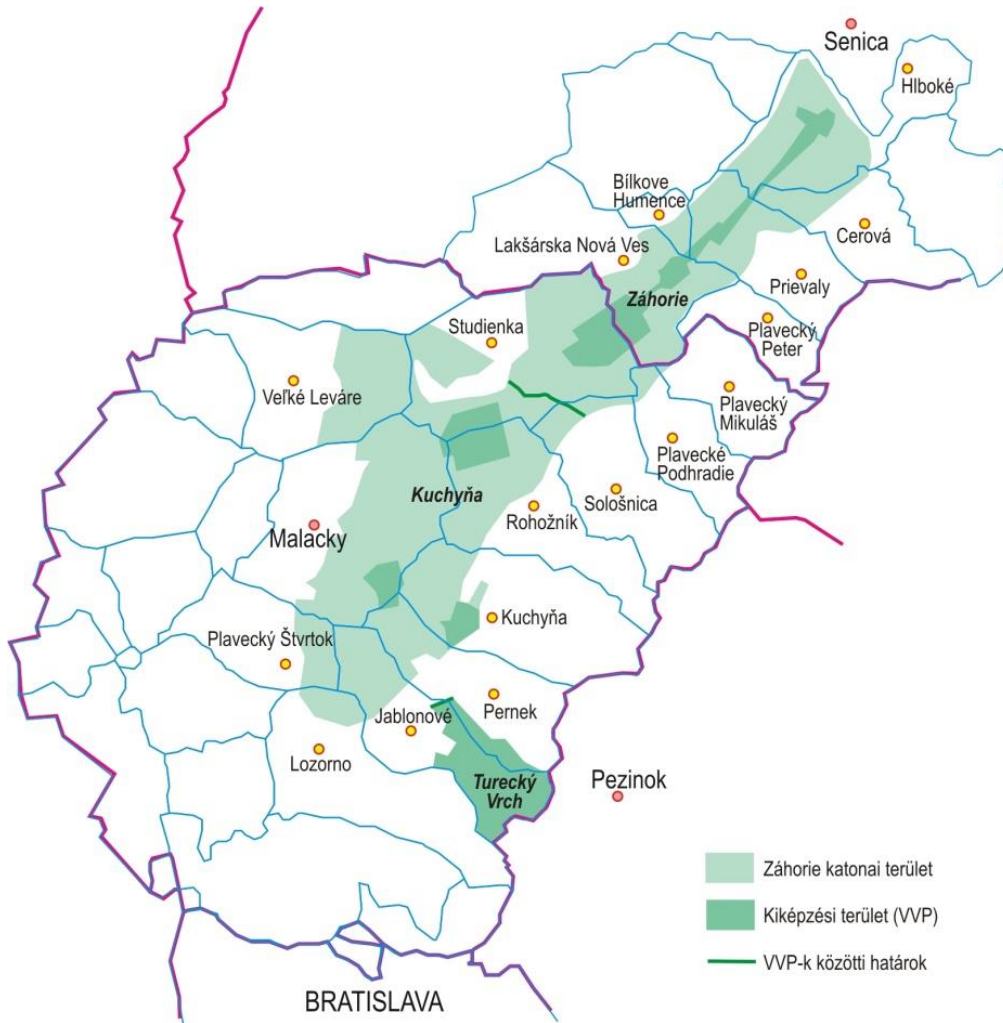
Záhorie (Erdőhát vagy Hegyhát) egy katonai körzet Malacky (Malackai) járásban, Nyugat-Szlovákiában.

A katonai körzet 1950-ben jött létre a Katonai Erdészeti Vállalatok telephelyén, de már az 1920-as években is jelentős katonai tevékenység helyszíne volt a terület északi része. Három katonai kiképzési területet foglal el magában 276,5 km²-en: Záhorie, Kuchyňa és Turecký Vrch.

A katonai területekről szóló 281/1997-es törvény 2012. július 1-jén hatályba lépett módosítását követően a korábbi területlezárások enyhültek, azóta a lakosság bizonyos korlátozásokkal a minisztérium engedélye nélkül is látogathatja a katonai területet. Ha csapatgyakorlatra kerül sor, beutazási tilalom van érvényben, de a teljes Turecký Vrch katonai gyakorlóterület és a katonai terület többi részének néhány részterülete is véglegesen le van zárva.

A Záhorie gyakorló területet évente egyszer, általában augusztus első hetében használják egy nemzetközi katonai hadgyakorlathoz. Az 1990-es évek vége óta a NATO a katonai területen (Malackyhoz közel) található repülőteret rendszeresen használja.

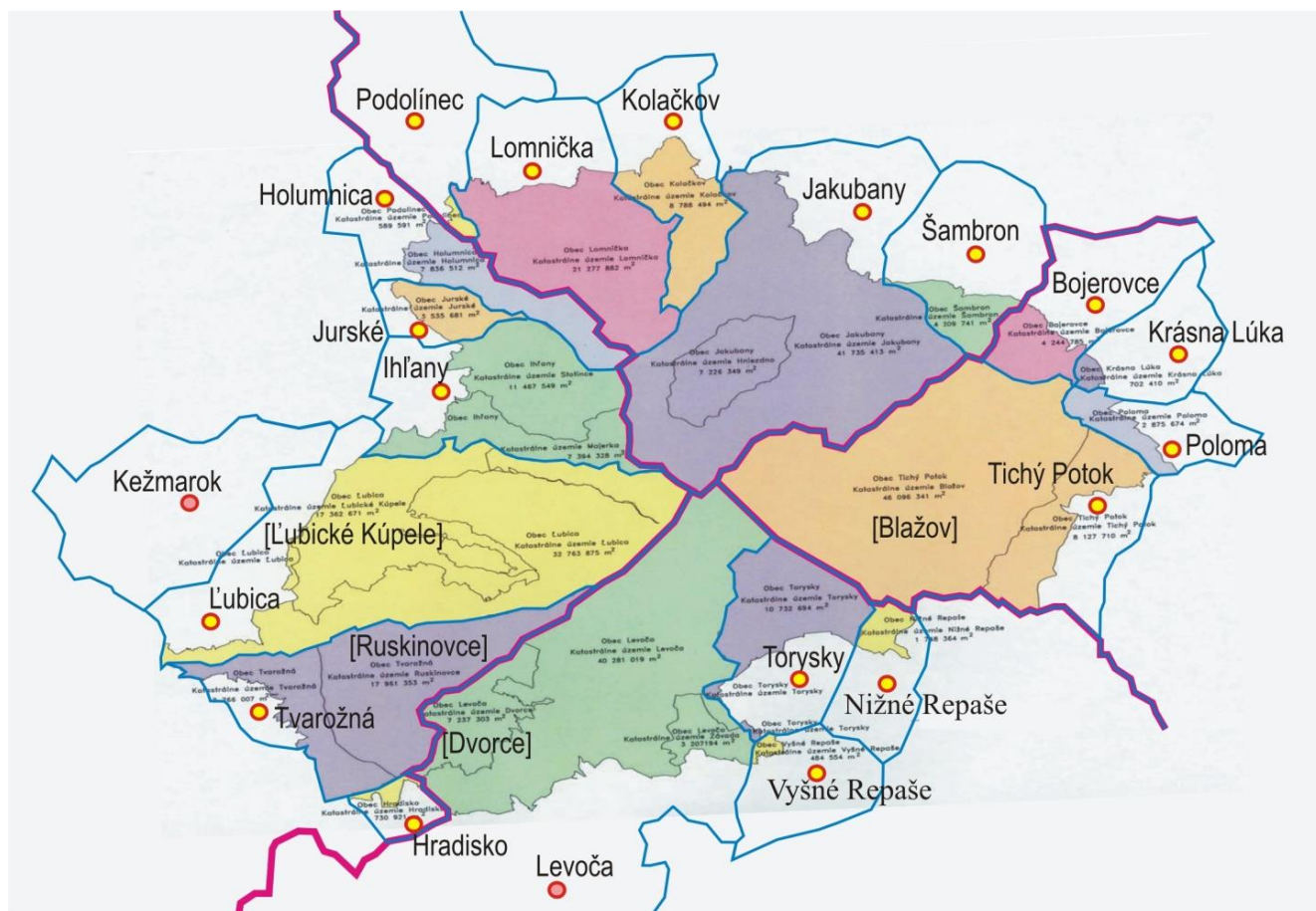
A katonai körzet pontos lehatárolása, az erdő- és földtulajdon jogok rendezése és a kárpótlások több egy évtizedig tartottak. Ennek megvan az az előnye, hogy a földek tulajdonjogai törvényesen rendezettek, és senki sem tart ígényt visszaszolgáltatási igényre, mint ahogy az a megszüntetett javorinai katonai körzet esetében történt. A térkép a katonai körzet helyzetét, mai végleges területét mutatja be a 2012 előtti községhatárok feltüntetésével.

Javorina katonai körzet Késmárktól délkeletre volt található. 1953. január 1-jén négy község (Lubické Kúpele, Blažov, Dvorce és Ruskinovce) teljes területéből és további 22 szepesi község kataszteri területeinek egyes részeiből jött létre. A körzet öt részre oszlott: Blažov, Ihľany, Levočská dolina, Lubické kúpele, Sypková, területe 316,2 km² volt, nevét a környéken elhelyezkedő Javorina hegyről kapta. 1980-ban hivatalosan még 2 lakosa volt, 2001-ben már egy sem.

A katonai körzet negyede tulajdonjogilag rendezetlen volt, s ez később jelentős problémákat okozott. A katonai gyakorlóterületként való használat hivatalosan 2005. december 31-én szűnt meg, de a körzetet jogilag csak 2011. január 1-jei hatállyal szüntették meg a Szlovák Kormány 2010. decemberi határozatával. Területét (a 26 kataszteri területet) 19 szomszédos község (Bajerovce, Holumnica, Hradisko, Ihľany, Jakubany, Jurské, Kolačkov, Krásna Lúka, Levoča, Lomnička, Lubica, Nižné Repaše, Podolíneč, Poloma, Šambron, Tichý, Trožvatok) között osztották fel. (A Lubické Kúpele plébánia korábban tervezett újjraalapítása végül nem valósult meg.)

Javorina megszüntetése és területének szétosztása jelentősen megváltoztatta Kežmarok, Stará Ľubovňa, Sabinov és Levoča járások területét és határait. Az alábbi Javorina részeit és a mai (vörös) járás- és (kék) községhatárokat bemutató térkép kicsit talán érthetőbbé teszi ezt a meglehetősen bonyolult folyamatot – a színes területrészek az egykori Javorina kataszteri területei.

Magastátra

A Tátrában a magashegységi részen egykor Szepes vármegye településeinek exklávé (azaz a belterülettel nem érintkező szigetszerű) külterületei sorakoztak. Az elmúlt másfél évszázadban ezek egy részén üdülők, turistaházak épültek néhány fürdővel együtt.

Talán nem véletlen, hogy az 1945 utáni sorozatos csehszlovák közigazgatási átszervezések sorában az elsők között próbálták meg ezt a nehezen kezelhető igazgatási állapotot rendezni. A külterületekből (22 kataszteri területből) 1947-ben létrehozták **Vysoké Tátry** (Magastátra) községet, amely néhány délebbre fekvő településsel együtt az azonos nevű járáshoz tartozott és annak székhelye lett.

1960-ban a járást felszámolták, a településeket a Poprádi járáshoz sorolták, s a névadó óriástelepülést feldarabolták: s a nagyobb központi részt átnevezték, új neve **Starý Smokovec** (Ótátrafüred) lett és ekkortól 6 másik község külterületeivel együtt lett önálló község. A tátrai turizmus központja rengeteg szállodával, étteremmel, s régebben Mlynica (Malompatak) külterülete volt.

A keleti kisebb részből alakult **Tatranská Lomnica** (Tátralomnic) fürdőtelep 1892-ben létesült Vel'ká Lomnica (Kakaslomnic) területén, 1947-ben lett Vysoké Tátry része, majd 1960-tól lett önálló község 9 másik község területrészeivel.

A két községtől nyugatra található az ugyancsak 1947-ben alapított **Štrbské Pleso** (Csorbató) 1947-ben vált ki Štrba (Csorba) községből és néhány más településhez tartozott külterülettel együtt egy meglehetősen nagy területű községgé alakult, majd 1949-ben Vysoké Tátry-hoz csatolták. 1960-ban önálló lett, s azóta modern szállodákkal, jól felszerelt sípályákkal rendelkező üdülőtelepként lett igen népszerű.

Szlovákia függetlenné válása után 1999-ben a három községet ismét egyesítették **Vysoké Tatry** (Magastátra) néven és városi rangot kapott.

A történet azonban itt nem zárult le, mert Csorba község hosszú jogi procedúra után a Legfelsőbb Bíróság 2007. május 3-i határozatával Csorbató eredeti történelmi kataszteri területét visszaszerezte, Magastátra város és Csorba község között a jogi küzdelem azonban még tovább folyik. A megmaradt egykori csorbatói terület nyugati részén is történtek kisebb határmódosítások víztározó építés miatt, de a többi területrész visszakerült Magastátrához. Az alábbi térképen a jelenlegi helyzetet mutatjuk be régebbi adatokkal kiegészítve.

